1.4. ПРАВОВЕ ТА НАУКОВО-ПРИКЛАДНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПОЗИЦІЯ ВСУ: СУДОВІ ПСИХОЛОГІЧНІ ЕКСПЕРТИЗИ ВСТАНОВЛЕННЯ РОЗУМОВОЇ ВІДСТАЛОСТІ НЕПОВНОЛІТНЬОГО, НЕ ПОВ'ЯЗАНОЇ З ПСИХІЧНОЮ ХВОРОБОЮ ТАКОГО СТУПЕНЯ, ЗА ЯКОГО ВІН ЗА РОЗВИТКОМ НЕ ВІДПОВІДАЄ ВІКУ НАСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІДІГРАЮТЬ ВАЖЛИВУ РОЛЬ[1]

Реферат. Юсупова К. О. у матеріалах міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (Київ, КНДІСЕ, 5 листопада 2019 р.) розглядає окремі проблеми призначення комплексної психолого-психіатричної та психологічної експертиз у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Вихідним пунктом є п. 1 ч. 1 ст. 485 КПК України: у такому провадженні, крім обставин, передбачених ст. 91 КПК, з'ясовують повні й усебічні відомості про особу неповнолітнього, тобто його вік (число, місяць і рік народження), стан здоров'я, рівень розвитку та інші соціально-психологічні риси, які враховують під час індивідуалізації відповідальності чи обрання заходу виховного характеру. Авторка розмежовує способи встановлення цих даних. Вік підтверджують долучені до справи копії свідоцтва про народження, актового запису чи ID-картки. Натомість темперамент, інтереси, ціннісні орієнтації, взаємини в сім'ї та колективі, ставлення до навчання й праці, участь у суспільному житті мають бути відображені в процесуальних документах, зокрема у висновках психологічних експертиз. Окремо проаналізовано ситуацію, коли є дані про розумову відсталість неповнолітнього чи відставання в його психічному розвитку, не пов'язані з психічним розладом. Тоді суд і органи досудового розслідування зобов'язані з'ясувати, чи міг неповнолітній повною мірою усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності) або керувати ними, і для цього призначають судові експертизи. Нормативним орієнтиром слугує п. 18 постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. № 2 «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру». Якщо є підстави вважати, що за інтелектуальним розвитком неповнолітній не досяг віку (14, 16 або 18 років), зазначеного в документах про народження, слід призначити комплексну психолого-психіатрично-педагогічну експертизу. У разі підтвердження відсталості, не пов'язаної з психічним розладом, суд має розглянути питання про визнання особи такою, що не досягла віку кримінальної відповідальності, і про можливе застосування примусових заходів виховного характеру. Отже, висновок такої експертизи впливає не лише на індивідуалізацію відповідальності, а й на саму можливість притягнення неповнолітнього до кримінальної відповідальності. Реферат допоможе слідчим, прокурорам, захисникам, суддям і судовим експертам-психологам правильно обирати вид експертизи та формулювати питання до експертів.

Ключові слова: неповнолітній, кримінальне провадження щодо неповнолітніх, судово-психологічна експертиза, комплексна психолого-психіатрична експертиза, розумова відсталість, відставання в психічному розвитку, вік кримінальної відповідальності, примусові заходи виховного характеру, ст. 485 КПК України, постанова Пленуму Верховного Суду України.

Position of the Supreme Court of Ukraine: Forensic Psychological Examinations Establishing a Juvenile's Mental Retardation Unrelated to Mental Illness, to a Degree at Which the Juvenile's Development Does Not Correspond to the Age of Criminal Responsibility, Play an Important Role

Abstract. This abstract summarises a paper by Yusupova K. O. published in the proceedings of the international research-to-practice conference on topical issues of forensic expertology, criminalistics and criminal procedure (Kyiv Scientific Research Institute of Forensic Expertise, 5 November 2019). The paper addresses the appointment of complex psychological-psychiatric and psychological examinations in criminal proceedings against juveniles. Under Article 485(1)(1) of the Criminal Procedure Code of Ukraine, investigators and courts must obtain complete information about the juvenile: exact age, health, level of development and other socio-psychological traits relevant to individualising liability or choosing an educational measure. The author separates documentary proof of age (birth certificate, civil registry record, ID card) from the assessment of temperament, interests, value orientations, family and peer relations and attitudes to study and work, which should be reflected in procedural documents, including the conclusions of psychological examinations. Where there is evidence of mental retardation or developmental delay not caused by a mental disorder, the court and pretrial investigation bodies must establish whether the juvenile could fully understand the factual nature and social danger of his or her conduct or control it. The paper relies on paragraph 18 of Resolution No. 2 of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 15 May 2006, which calls for a complex psychological-psychiatric-pedagogical examination when a juvenile's intellectual development may lag behind the documented age of 14, 16 or 18. If the lag is confirmed, the court should decide whether the juvenile has reached the age of criminal responsibility and whether compulsory educational measures apply. The material helps investigators, defence lawyers, judges and forensic psychologists choose the type of examination and frame questions to experts.

Keywords: juvenile, criminal proceedings against juveniles, forensic psychological examination, complex psychological-psychiatric examination, mental retardation, developmental delay, age of criminal responsibility, compulsory educational measures, Criminal Procedure Code of Ukraine, Plenum of the Supreme Court of Ukraine.

Реферат оприлюднено в журналі 28.06.2021. Відомості про першу публікацію уточнюються редакцією.

References

1. Pozytsiia VSU: Sudovi psykholohichni ekspertyzy vstanovlennia rozumovoi vidstalosti nepovnolitnoho, ne poviazanoi z psykhichnoiu khvoroboiu takoho stupenia, za yakoho vin za rozvytkom ne vidpovidaie viku nastannia kryminalnoi vidpovidalnosti vidihraiut vazhlyvu rol [Position of the Supreme Court of Ukraine: Forensic Psychological Examinations Establishing a Juvenile's Mental Retardation Unrelated to Mental Illness, to a Degree at Which the Juvenile's Development Does Not Correspond to the Age of Criminal Responsibility, Play an Important Role] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. Vol. 6, No. 6 (36). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5264-pozitsiya-vsu-sudovi-psikhologichni-ekspertizi-vstanovlennya-rozumovoji-vidstalosti-nepovnolitnogo-ne-pov-yazanoji-z-psikhichnoyu-khvoroboyu-takogo-stupenya-za-yakogo-vin-za-rozvitkom-ne-vidpovidae-viku-nastannya-kriminalnoji-vidpovidalnosti-vidigrayut-vazhlivu-rol-u-protsesi-dokazuvannya (onovlena versiia vid 04.11.2026). [in Ukrainian].